

**САМОАНАЛІЗ ТА
РЕФЛЕКСИВНА
КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА**

САМОАНАЛІЗ ТА РЕФЛЕКСИВНА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА

*Для того, щоб устигнути туди,
куди квапишся, слід зупинитися і подумати*

В.О.Сухомлинський

Рефлексія (лат. reflexio – «звернення назад»; англ. to reflekt upon – «розмірковувати над») – осмислення людиною передумов, закономірностей і механізмів власної діяльності і поведінки; самоспостереження, роздуми, над власними думками, своїми психічними переживаннями, опис або усвідомлення пережитого; форма розумової діяльності людини із самоаналізу своїх вчинків, дій; самопізнання, що веде до розкриття духовного світу людини;

Педагогічна рефлексія – складний психологічний феномен, який проявляється у здатності педагога входити в активну дослідницьку позицію по відношенню до своєї діяльності і до себе як її суб'єкту з метою критичного аналізу, усвідомлення і оцінки її ефективності для розвитку особистості вихованця.

Рефлексивна культура – особистісно-інтегроване утворення, що вміщує в себе комплекс знань, вмінь, здібностей, які реалізуються через спеціальні дії, направлені на виявлення, оцінку і узагальнення найбільш суттєвих ознак педагогічного процесу з метою досягнення його якісних змін.

Рефлексивні уміння:

- 1) **кооперативні** (самовизначення в робочій ситуації; уміння утримувати колективне завдання; уміння брати відповідальність за те, що відбувається в групі; уміння здійснювати покрокову організацію діяльності; уміння співвідносити результати з метою діяльності);
- 2) **інтелектуальні** (визначення орієнтовної основи дії; оцінка власної позиції; уміння прогнозувати наступний хід дій; уміння повертатися назад і оцінювати правильність обраного плану);
- 3) **особистісні** (уміння аналізувати себе; адекватне самосприйняття; уміння визначати й аналізувати причини своєї поведінки, її результативні параметри і допущені помилки);
- 4) **комунікативні** (уміння стати на місце іншого; прояв емпатії (здатності до співчуття); розуміння причин дій іншого суб'єкта в процесі взаємодії; аналіз прожитих ситуацій і рахування дій інших у власних поведінкових стратегіях; розуміння своїх теперішніх якостей у порівнянні з минулими; прогнозування перспектив розвитку).

Рефлексивна компетентність – наявність готовності до професійної рефлексії; професійна якість особистості, яка дозволяє найбільш ефективно і адекватно здійснювати рефлексивні процеси, реалізацію рефлексивної здібності, що забезпечує розвиток і саморозвиток, сприяє творчому підходу до професійної діяльності, досягненню її максимальної ефективності і результативності.

Складається з 1) обізнаності (компетентний визначається як обізнаний, авторитетний в певній області), що дозволяє вирішувати проблеми в плані переосмислення стереотипів мислення і 2) утворення нових змістів свідомості з метою саморозвитку і удосконалення професійної компетентності.

Самоаналіз педагогічної діяльності є необхідною частиною роботи педагога. Він дозволяє подивитися на власну професійну діяльність з боку, відзначити краще, побачити помилки і постаратися позбутися їх. А вже коли педагогу потрібно подолати такий рубіж, як атестація, самоаналіз педагогічної діяльності стає просто обов'язковим.

Анкета «Чи здатні ви до самоаналізу?»

дайте відповіді на запропоновані запитання «так» чи «ні»

1. Чи відзначаєте ви успіхи і невдачі своїх уроків (занять)?
2. Чи аналізуєте ви, що вдалося на уроці (занятті), а що ні одразу після закінчення уроку (заняття) (заняття)?
3. Чи трапляється, що свою помилку ви усвідомлюєте одразу?
4. Ви однаково ретельно аналізуєте як вдалий, так і невдалий урок (заняття)?
5. Причини невдалих уроків (занять) частіше ви пояснюєте власними помилками?
6. Чи робите ви висновки після закінчення невдалих уроків (занять)?
7. Чи пригадуєте ви вдалий або невдалий моменти якого-небудь уроку (заняття) (заняття) через певний час?
8. Чи ділитися ви своїм досвідом з колегами (радитесь, передаєте досвід)?
9. Чи фіксуєте ви результати самоаналізу в письмовому вигляді?
10. Чи є у вас свої секрети щодо підготовки та проведення вдалого уроку (заняття) (заняття)?

Якщо ви відповіли 8 – 10 разів «так», то вас можна вважати педагогом, який серйозно ставиться до проблеми самоаналізу. Швидше за все, вдалі уроки (заняття) викликають у вас позитивний настрій і стимулюють до

подальшої роботи, а невдалі – дозволяють зробити правильні висновки для майбутньої роботи.

5-7 відповідей «так» свідчать про те, що ви не завжди відзначаєте свої удачі або промахи. Вам необхідно повчитися самоаналізу.

4 і менше відповіді «так» дозволяють стверджувати, що швидше за все ваша оцінка уроку (заняття) (заняття) найчастіше не збігається з оцінкою, яку дають присутні на уроці (заняття) колеги або самі здобувачі освіти. Це свідчить про низький рівень розвитку вашого самоаналізу.

Цілі здійснення самоаналізу

Самоаналіз професійної педагогічної діяльності означає вивчення педагогом стану, результатів своєї праці, а також виявлення причинно-наслідкових зв'язків між педагогічними явищами, визначення напрямку для подальшого вдосконалення.

Він має кілька функцій: діагностичну, пізнавальну, перетворювальну, самоосвітню.

Мета самоаналізу полягає в демонстрації досягнення певного рівня. Це виражається в освоєнні нових досягнень педагогічної науки, в умінні підходити до вирішення педагогічних завдань творчо, а також оптимально підбирати методи, засоби, форми та прийоми при здійсненні своєї професійної діяльності.

Досвідчений педагог може продемонструвати вміння застосовувати експериментальні, нові методи навчання або виховання. Високий рівень кваліфікації передбачає вміння планувати результати своєї праці і результати праці здобувачів освіти.

Вимоги до складання звіту самоаналізу

При самоаналізі педагогічної діяльності головне правило полягає в тому, що він не повинен нагадувати статистичний звіт з інформацією про виконану роботу. Педагог повинен продемонструвати вміння інтерпретувати показники та вміння працювати з отриманими результатами. Це передбачає критичне осмислення педагогічним працівником кожного показника, вміння зробити висновки і намітити перспективу майбутніх дій. Самоаналіз покликаний дати повне уявлення про роботу педагога і результативність його діяльності, містити висновки про причини успіхів і проблемні моменти, намітити перспективи.

Структура написання професійного самоаналізу

Структура самоаналізу для педагогів в основі своєї єдина, хоча можливі деякі варіації в залежності від закладу освіти і правил, які він пред'являє по відношенню до нього в своєму закладі. Складання починається з повідомлення особистих біографічних і професійних даних педагога - його імені, звання, наукового ступеня, який заклад освіти і коли закінчив, які має нагороди, який налічується стаж роботи. Говорячи про стаж, окремо вказується загальний стаж і стаж роботи в даному освітньому закладі, актуальний на момент написання самоаналізу.

Педагогічне кредо та концепція

У цьому розділі вказуються цілі і завдання, які ставить перед собою людина. У цьому ж розділі формулюється педагогічне кредо - система індивідуальних установок, що представляє особисту думку педагога з приводу існуючих цінностей і ролі своєї професії у світі. Дехто також визначає свою професійну концепцію. Це означає формулювання педагогом своїх власних поглядів на навчання та виховання. Її особливість полягає в тому, що вона нерозривно пов'язана з практичною діяльністю, адже тільки здійснюючи фактичний процес навчання можна усвідомити, які моменти викликають бажання їх переосмислити, зробити це інакше, по-новому і формують власне ставлення до будь-якої проблеми.

Характеристика використовуваних НМК

У цій частині самоаналізу педагог описує ті навчально-методичні комплекти, за якими він працює.

Форми, методи та прийоми педагогічної діяльності

Кожен практикуючий педагог має у своєму арсеналі форми, методи та прийоми здійснення професійної діяльності, які здаються йому найбільш вдалими. Всі разом вони складають його індивідуальну освітню та виховну технологію. **Педагог має право обрати будь-які форми та методи навчання**, єдина вимога – їх застосування має сприяти формуванню позитивного результату виховання та навчання. У цьому розділі педагог не тільки описує елементи своєї технології навчання, а й аналізує ефективність їх використання.

Участь у науково-методичній роботі

У цьому розділі педагог описує наявні у нього професійні досягнення: свідoctва про публікацію матеріалів, розробки уроків (занять), повідомляє про участь у конференціях, семінарах або фахових конкурсах. Вказуються місце, час і результат їх проведення.

Тут же вказуються підсумки роботи над темою щодо самоосвіти та можливі перспективи її розвитку. Наприкінці розділу слід проаналізувати, як науково-методична діяльність вплинула на результат здійснюваного педагогом навчального або виховного процесу.

Результати педагогічної діяльності

Цей розділ складається з декількох частин. Спочатку наводяться результати якості роботи (рівень і якість навчання, відсоток успішності, результати підсумкової атестації, зовнішньої оцінки результатів навчання, результати адміністративних контрольних робіт та інші).

Потім розглядається рівень розвитку навчально-пізнавального інтересу здобувачів освіти, тобто наводяться результати їх участі в різних конкурсах, олімпіадах, фестивалях або інших заходах.

Окремо оцінюється результат вивчення ставлення батьків здобувачів освіти до результатів професійної діяльності педагога. Результати думки батьків можна уявити у вигляді соціологічного опитування або діаграми.

На закінчення йде оцінка рівня відносин між педагогом і здобувачами освіти. Ці відносини можуть бути розглянуті з різних позицій – діти можуть оцінити діяльність педагога як класного керівника або як викладача конкретної навчальної дисципліни.

Завершує самоаналіз педагогічної діяльності висновки, які робляться в результаті проведеного аналізу, а також формулювання перспектив для подальшого розвитку педагога як професіонала.

Орієнтовні схеми самоаналізу уроку (заняття)

Схема самоаналізу уроку (заняття) №1

1. **Загальна структура уроку (заняття)** . Основна дидактична мета уроку (заняття): його місце в системі уроків/занять з теми, основні моменти

уроку (заняття), дозування часу, дотримання основних вимог до оформлення уроку (заняття), використання часу на уроці.

2. Реалізація основної дидактичної мети уроку (заняття). Виконання вимог програми, співвідношення матеріалу, поясненого на уроці і даного на самостійну роботу, організація сприйняття, уваги, пізнавального інтересу, організація первинного закріплення матеріалу, перевірка якості знань, використання розділу і програм, вимоги до знань, опитування учнів.

3. Розвивальний аспект уроку (заняття). Залучення учнів до здійснення основних розумових операцій, подолання посильних труднощів, розвиток пізнавальної самостійності й послідовності, науковості, міцності знань.

4. Дотримання основних принципів дидактики. Принцип наочності, науковості, доступності, зв'язку теорії з практикою, міцності знань.

5. Методи навчання. Методи введення нового матеріалу, закріплення і вироблення вмінь і навичок, контролю; відповідність методів загальної спрямованості навчання дидактичній меті; залежність вибору методів навчання від матеріального забезпечення навчального процесу.

6. Виховний аспект уроку (заняття). Використання виховних можливостей змісту навчального матеріалу, формування світогляду, зв'язок із життям, виховання сумлінного ставлення до праці, навчання, використання виховної можливості оцінки, виховний вплив особистості вчителя.

7. Педагог на уроці/занятті. Підготовка до уроку (заняття), роль конспекту, види діяльності на уроці, контакт із класом, індивідуальний підхід до учнів, значення предмета, захопленість ним, зовнішній вигляд учителя.

8. Робота здобувачі освіти. Підготовка здобувачів освіти до уроку (заняття), активність на різних етапах уроку (заняття), види діяльності, культура мови, дисципліна, ставлення до предмета, динаміка працездатності, моменти найвищої активності, зниження працездатності, їхні причини, рівень сформованості вміння вчитися.

9. Гігієнічні умови уроку (заняття). Приміщення, його основна оснащеність, меблі, дотримання принципу розташування, розклад на день, вплив гігієнічних умов на динаміку працездатності на уроці.

Рефлексія педагогом уроку (заняття)

Орієнтовні запитання.

Емоційні відчуття: Які перші враження від уроку (заняття)? Що було неперевершеним? Які кроки на уроці (занятті) були досить вдалими? Перемога цього уроку (заняття)? Поразка уроку (заняття) (заняття)? Що заважало на уроці (занятті)? Що не вдалось? Чому? Що (хто) засмутило? Що заважало бути зосередженим? Які помилки намагатиметесь не повторювати?

Структура уроку (заняття): Що виконано із запланованого? Чи досягло урок (заняття) мети? Чи відповідала структура виду уроку (заняття)? Які методи були задіяні? Чи достатньо продумано методику подання окремих блоків нового матеріалу? Чи відступали від запланованого під час уроку (заняття) (заняття) і чому? Що не враховано в процесі планування уроку (заняття) (заняття), якщо це змусило відступати від попереднього плану? Які нові знання було дано? Які виховні моменти на уроці (занятті) були заплановані, а які виникли спонтанно?

Здобувачі освіти на уроці (занятті): Які прийоми організації було використано? Які види діяльності застосовано на уроці (занятті)? Чи мав місце диференційований підхід? Як він здійснювався? Як і чим було забезпечено розвиток пізнавальної активності й самостійності здобувачів освіти? Які засоби розвитку творчого мислення (проблемні завдання) були використані? Чи мало місце залучення здобувачів освіти до основних розумових операцій (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація)?

Педагог на уроці (занятті): Чи все необхідне було підготовлено до уроку (заняття)? Наскільки компетентним був підхід у виборі методів і прийомів? Які моменти уроку (заняття) виявились несподіваними? Чого не врахували? Рівень винахідливості у непередбачуваних ситуаціях на уроці (занятті)? На які питання не змогли (не встигли) відреагувати? Чому? Побаження собі на майбутнє.